

U siječnju 2015. godine nova je bugarska vlada predvođena GERB-om (Građani za europski razvoj Bugarske) objavila kako će započeti pregovore o smanjenju cijena električne energije koju kupuje od dvije velike privatne termoelektrane – Maritse Iztok 1 i 3. Vlada pokreće financijsku reviziju u nadi da će pronaći nepravilnosti i kršenja Zakona o javnoj nabavi što će joj omogućiti preispitivanje ugovora o privatizaciji s dvjema kompanijama. Prema ugovorima koji su na snazi, država je obavezna kupovati svu električnu energiju proizvedenu u privatnim elektranama po cijenama koje su znatno više od prosječnih cijena u Bugarskoj. Radi se o prilično simboličnom potezu, uzimajući u obzir da je posljednja vlada predvođena Boykom Borisovim i GERB-om 2013. godine morala odstupiti uslijed masovnih prosvjeda koji su za povod imali nepodnošljivo visoke cijene električne energije za krajnje potrošače. Prosvjedi nisu predstavljali samo najveće socijalne nemire usmjerene protiv rastućeg siromaštva i neoliberalnih politika uzastopnih vlada, nego su doveli i do zastrašujućeg fenomena novog oblika prosvjeda protiv siromaštva samožrtvovanjem.

Dovoljno je usporediti izjave vladinih dužnosnika s reakcijama privatnih vlasnika kako bi se naslutilo nepovoljne uvjete ugovora i činjenicu da su budući pregovori postavljeni na potpuno neravnopravnim temeljima. Iako tvrde kako se nadaju reviziji ugovora i “žele niže cijene”, strane kompanije koje posjeduju većinske udjele u elektranama postavljaju ultimatum. Odbacile su presudu Državnog regulatornog povjerenstva za energiju i vodu koje je zahtijevalo da smanjenje cijena električne energije od 20% do 30% bude uključeno u buduće pregovore između države i privatnih elektrana, i državni je regulator nakon toga poništio presudu. Kako se država našla u tako nemoćnoj poziciji?

Kompleks Maritsa Iztok izgrađen je pedesetih godina kao ambiciozan projekt socijalističke države i još je uvijek najveći kompleks elektrana u jugoistočnoj Europi. Sadržavao je rudnik, tri termoelektrane, tvornicu briketa i dodatne tvornice i radionice za održavanje rudnika i elektrana. Izvorno je zamišljen kao zatvoreni krug fosilne ekstrakcije i proizvodnje električne energije i proizvodi oko trećine električne energije u zemlji. Također je bio (i još jest) glavni izvor zagađenja zraka, ispuštajući sumporov dioksid u regiji Stara Zagora.

Državna termoelektrana Maritsa Iztok 2 najveći je izvor zagađenja zraka u Europi u 2014. godini, iako su i Brikel i Marisa Iztok koje su u privatnom vlasništvu vrlo visoko rangirane. Nakon 1989. godine kompleks je rascjepkan u veći broj pojedinačnih poduzeća i većina ih je privatizirana u sklopu politike masovne privatizacije. Prodaja dviju termoelektrana, Maritse Iztok 1 i 3, bila je jedan od najvećih privatizacijskih projekata i privukla je najveća izravna strana ulaganja u prvih 13 godina nakon pada državnog komunizma. Privatni su ulagači bile dvije američke kompanije, AES i Entergy.¹ Prodaju je pokrenula izrazito desna i antikomunistička vlada Ivana Kostova, a zaključena je u posljednjim danima njegovog

mandata, netom prije izbora koji su na kraju obilježili početak pada njegove stranke, Saveza demokratskih snaga.

Privatizacija dvaju elektrana poprimila je oblik projekata ulaganja u izgradnju Maritse Iztok na mjestu tvornice briketa i renovaciju Maritse Iztok 3. Uvjeti ugovora nalagali su da će država prepustiti većinske udjele stranim kompanijama u zamjenu za njihova jamstva kako će poduzeti dogovorene poslove renovacije i izgradnje. Obveze dvaju investitora uključivale su i smanjenje emisije zagađivača zraka za do 90%. Država se, sa svoje strane, obavezala kupovati električnu energiju proizvedenu u elektranama po cijeni koja je dogovorena u ugovorima u razdoblju od 15 godina.² Početne cijene koje su zahtijevale američke kompanije iznosile su 0,046 dolara odnosno 0,029 dolara za Maritsu Iztok 1 odnosno 3. Pregovori, koji su trajali godinama, tijekom cijelog mandata vlade Ivana Kostova, na brzinu su zaključeni 2001. godine, nekoliko dana prije no što je on morao odstupiti. Poprimili su formu izjave o geopolitičkoj orijentaciji Bugarske i njenoj posvećenosti privlačenju (zapadnjačkih) izravnih stranih ulaganja.

Konačni uvjeti ugovora nisu značajno odstupali od izvornih namjera privatnih ulagača. Cijene po kojima se država obavezala kupovati svu električnu energiju koju kompanije proizvedu iznose 0,043 dolara za Maritsu Iztok 1 i 0,029 dolara za Maritsu Iztok 3, više nego duplo više od prosječne cijene koja se plaća ostalim elektranama i proizvođačima energije. Paradoksalno, država je obavezna plaćati, iako nižu cijenu, i za električnu energiju koja uopće nije proizvedena, ako postrojenja ne uspiju raditi u punom kapacitetu i proizvoditi maksimalnu količinu električne energije. Nadalje, državni rudnici u Maritsi Iztok dvama postrojenjima moraju prodavati ugljen po najnižoj cijeni u regiji, pri čemu je točna cijena definirana kao otprilike 30 leva (15 eura) za 1,5 tonu (što je dovoljno za proizvodnju 1 MW električne energije). Za usporedbu, cijena po kojoj se proizvedena električna energija prodaje natrag državi je 120 leva (60 eura) za 1 MW. Predstavnik radničkog sindikata Podkrepa Vladimir Todorov objašnjava da rudnik novac od privatnih postrojenja dobiva tek nakon što država plati za električnu energiju. Trenutačno država duguje oko 700 milijuna leva (350 milijuna eura) objema postrojenjima a ona pak rudniku duguju oko 160 milijuna leva (80 milijuna eura). Ovo dovodi do smanjenja produktivnosti u rudnicima jer su planirana ulaganja u novu tehnologiju blokirana zbog neplaćenih dugova privatnih poduzeća. To može dovesti do smanjenja kapaciteta rudnika i, naposljetku, do gubitka posla za radnike. Rudari su gotovo svake godine u štrajku, boreći se za održavanje plaća koje su dogovorili sindikati i, prilično cinično, službene i medijske reakcije ukazivale su na štrajkove kao na moguće uzroke novih povećanja cijena električne energije.

Rezultati privatizacijskih ugovora za Maritsu Iztok 1 i 3 zapravo znače državnu potporu

privatnim poduzećima, čime ih se stavlja u mnogo povoljniji položaj u usporedbi s ostalim proizvođačima energije u zemlji, i državnim i privatnim. Ovo se protivi narativu o dobrobitima privatizacije, koja navodno vodi do povećanog nadmetanja, nižih cijena i bolje usluge. Objava "želje" nove vlade da revidira ugovore uistinu se poklapa s krajem petnaestogodišnjeg razdoblja njihove valjanosti, no još ćemo vidjeti hoće li država pregovorima uspjeti osigurati bolje uvjete. Kada su 2013. godine ljudi prosvjedovali jer njihovi računi za struju uključuju naknadu za "nepovratne troškove" (što je maskiralo više cijene plaćene privatnim tvrtkama), odgovor je bio preimenovati naknadu u "socijalnu obavezu" i spojiti je s naknadama za energiju iz obnovljivih i neobnovljivih izvora.

U ovoj situaciji apsolutne zapletenosti i ovisnosti države negativnosti masovne privatizacije u Bugarskoj postaje sve teže prevladati a krivnja se svaljuje ili na poduzeća u državnom vlasništvu ili na radnike. Danas, uoči potpisivanja sporazuma o Transatlantskom trgovinskom i investicijskom partnerstvu (TTIP), države imaju sve manje i manje moći u pregovorima s transnacionalnim kompanijama, što znači da će se rezultati nepovoljnih privatizacijskih ugovora još dugo zadržati među nama.

izvor: jadorog.com